

INNOWACYJNE
METODY NAUCZANIA
DZIECI Z UPOŚLEDZENIEM
UMYSŁOWYM W POWIECIE
LUBELSKIM

Program innowacyjny

Innowacyjny program wspomaganie rozwoju
dzieci z upośledzeniem umysłowym
w stopniu umiarkowanym z wykorzystaniem
metody EEGBiofeedback

Realizowany w ramach projektu EFS Program Operacyjny Kapitał Ludzki
„Innowacyjne metody nauczania dzieci z upośledzeniem umysłowym
w powiecie lubelskim”

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zawartość

Wstęp	4
Autorzy innowacji.....	6
Osoby wdrażające.....	6
Termin wprowadzenia innowacji	6
Miejsce realizacji	6
Opis innowacji	7
Zadania szkoły	10
Cele	11
Cele główne:	11
Cele szczegółowe:.....	11
Treści programu	12
Metody i formy pracy.....	19
Formy zajęć.....	19
Metody prowadzenia zajęć	19
Przykładowe środki i pomoce dydaktyczne.....	21
Ilość godzin przeznaczonych dla ucznia w trakcie realizacji programu.....	23
Sposób ewaluacji.....	24
Karta wdrożenia innowacji	40
Tytuł innowacji	40
Informacje o placówce	40
Informacje dotyczące autorów innowacji	41
Informacje dotyczące opracowania innowacyjnego	42
Rodzaj innowacji.....	42
Zakres innowacji.....	42
Przewidywane efekty	43

Sposoby ewaluacji	44
Finansowanie innowacji	44
Bibliografia.....	45

Wstęp

Pomysł na niniejszą innowację powstał w wyniku naszego dotychczasowego zaangażowania w poszukiwanie różnorodnych form pomocy uczniom z upośledzeniem umysłowym. Pracujemy w placówce, w której wychowujemy i nauczamy dzieci i młodzież o różnym stopniu upośledzenia umysłowego. Naszym celem jest jak najbardziej wszechstronne przygotowanie uczniów do w miarę samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Aby osiągnąć ten cel prowadzone są różnorodne formy oddziaływań pedagogiczno-psychologicznych realizowane zarówno w szkole jak i internacie.

Z biegiem czasu coraz większą grupę naszych uczniów stanowią osoby z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym. Proces rewalidacyjny tychże uczniów jest długotrwały - oddziaływanie musi mieć charakter polisensoryczny, a wyniki nie zawsze są zadawalające biorąc pod uwagę zaangażowanie pracujących nauczycieli i samych uczniów.

Osoby z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym dotknięte są poważniejszymi zaburzeniami percepcji wzrokowej, słuchowej i koordynacji percepcyjno-kinestetycznej. Na niedorozwoje te nakładają się często wady mowy, słuchu, wzroku i motoryki. Tym zaburzeniom towarzyszą zaburzenia życia emocjonalnego. Do najczęściej spotykanych zaburzeń emocjonalnych w przypadku upośledzenia umysłowego w stopniu umiarkowanym możemy zaliczyć apatię i nadpobudliwość. Typ apatyczny jest flegmatyczny, spokojny, obojętny, nieagresywny, nie sprawiający trudności, dość pracowity (w granicach swoich możliwości). Typ pobudliwy jest niespokojny, dużo mówiący i biegający, przeszkadzający. U osób edukowanych wcześniej w szkołach masowych dostrzegamy małą wiarę we własne siły, niską samoocenę i wynikającą z tego niechęć do podejmowania wysiłku zmierzającego do podnoszenia swoich umiejętności. Te zaburzenia powodują szczególne trudności w nabywaniu nowych wiadomości i umiejętności, w tym opanowywaniu podstawowych technik szkolnych czyli czytania, pisania i liczenia. Utrudniają one również nawiązywanie kontaktów społecznych.

Sądzymy, że metody oddziaływań terapeutycznych wzbogacone o terapię EEGBiofeedback skierowane do uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu

umiarkowanym i znacznym pozwolą na przeprowadzenie bardziej efektywnych oddziaływań rewalidacyjnych niż dotychczas.

Warunkiem realizacji programu innowacyjnego jest uczestnictwo w projekcie EFS Program Operacyjny Kapitał Ludzki „Innowacyjne metody nauczania dzieci z upośledzeniem umysłowym w powiecie lubelskim” realizowanego w ramach priorytetu III (wysoka jakość systemu oświaty), działania 3.3. (poprawa jakości kształcenia), poddziałania 3.3.4. (modernizacja treści i metod kształcenia – projekty konkursowe).

Autorzy innowacji

1. Siczek Longin
2. Koziej Michał

Osoby wdrażające

1. Siczek Longin
2. Swatek Monika

Termin wprowadzenia innowacji

Wrzesień 2010 r.

Miejsce realizacji

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Bystrzycy – Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy

Opis innowacji

Placówkom szkolnictwa specjalnego coraz trudniej realizować wytyczony cel oddziaływań terapeutycznych w oparciu o tradycyjne formy i metody pracy. W związku z tym w realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym dużą wagę przywiązujemy do właściwego prowadzenia różnych form rewalidacji indywidualnej. Prócz typowych zajęć lekcyjnych nasi podopieczni korzystają z zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, gimnastyki korekcyjnej. Zajęcia te są skierowane do uczniów którym z różnych przyczyn ogólne specjalne oddziaływania pedagogiczne obejmujące nauczanie i wychowanie nie wystarczą. Wymagają one specjalnego oddziaływania na najbardziej utrudniające rozwój, najniżej rozwinięte i zaburzone funkcje. Ponieważ program nauczania dla dzieci z upośledzeniem w stopniu umiarkowanym i znacznym powoli wyczerpuje swoje możliwości terapeutyczne, a istnieją nowe możliwości działania wynikające z postępu naukowo-technicznego powstał pomysł, aby do dotychczasowego zestawu oddziaływań wprowadzić nowoczesne metody oparte na wykorzystaniu technik stosowanych w pracy z osobami z normą intelektualną. Aby te zadania w pełni zrealizować chcemy wprowadzić innowację programowo-metodyczną polegającą na wzbogaceniu zajęć rewalidacji indywidualnej terapią EEG Biofeedback. Napisanie niniejszego programu zostało poprzedzone analizą potrzeb edukacyjnych dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym oraz diagnozą przeprowadzoną wśród uczniów. Dodatkowo zebrano informacje od rodziców i nauczycieli w celu ustalenia stanu faktycznego potrzeb wychowanków i oczekiwań wobec programu.

Zadaniem rewalidacji indywidualnej organizowanej w ramach programu będzie:

- przeciwdziałanie zaburzeniom nerwowym i emocjonalnym powstałym na tle wad i trudności;
- przeciwdziałanie wadom i trudnościami wywołującym zaburzenia nerwowe i emocjonalne;
- wzmocnienie u uczniów przekonania i tym, że mogą przezwyciężyć napotkane trudności i dorównać do poziomu zespołu dzieci danej klasy

Poprzez pracę na zajęciach rewalidacji indywidualnej będziemy rozwijać procesy poznawcze, tj. spostrzegawczość, uwagę, myślenie itp., usprawniamy koordynację ruchową, usuwamy trudności w czytaniu, pisaniu i rachowaniu. Dzięki diagnozie i terapii EEG Biofeedback będziemy w stanie znacznie zwiększyć spektrum oddziaływań terapeutycznych oferowanym naszym podopiecznym i dać im większą szansę na najpełniejszy rozwój. Terapia EEG Biofeedback pozwoli naszym uczniom podnieść swoją samoocenę, zredukować nadpobudliwość, zmniejszyć napięcie emocjonalne, zwiększyć tempo pracy, poprawić koncentrację uwagi, itp.. Proponowana przez nas innowacja pozwoli objąć swym oddziaływaniem całość funkcjonowania dziecka. Pozwoli zdiagnozować go, czyli poznać zarówno w aspekcie psychologicznym, pedagogicznym jak i neurologicznym (ten aspekt funkcjonowania ucznia nie był dostępny przy wykorzystaniu dotychczas stosowanych form i metod), pozwoli wykryć te bariery (zwłaszcza jeśli chodzi o pracę mózgu), które w sposób szczególnie negatywny oddziałują na jego funkcjonowanie i hamują rozwój. Pozwoli w końcu inicjować taką pracę mózgu, która jest najbardziej pożądana dla właściwego przebiegu rewalidacji naszych upośledzonych umysłowo podopiecznych.

Innowacja polega na prowadzeniu pozalekcyjnych zajęć dodatkowych rewalidacji indywidualnej o charakterze terapii korekcyjno-kompensacyjnej z wykorzystaniem metody EEGBiofeedback w wymiarze 1 godziny zegarowej tygodniowo. Będą to indywidualne zajęcia pozalekcyjne, podczas których uczeń zostanie poddany diagnozie i terapii metodą EEGBiofeedback oraz oddziaływaniom korekcyjno-kompensacyjnym w zakresie podstawowych umiejętności szkolnych, co pozwoli na weryfikację skuteczności metody w pracy z dzieckiem upośledzonym w stopniu umiarkowanym. Treści będą rozwinięciem podstawy programowej dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, skorelowane z indywidualnymi programami nauczania dla każdego ucznia.

Do zajęć zostaną zakwalifikowani uczniowie którzy przejdą pozytywnie badania neurologiczne które wykluczą ewentualne przeciwwskazania do zastosowania metody EEGBiofeedback. Dla każdego zakwalifikowanego uczestnika innowacji będzie przeprowadzana diagnoza pedagogiczna i diagnoza EEGBiofeedback. Na tej podstawie zostaną opracowane indywidualne programy zajęć rewalidacyjnych z uczniem.

Każdorazowo zajęcia będą się zaczynały ćwiczeniami z wykorzystaniem EEGBiofeedback (około połowa przewidzianego czasu na zajęcia), a następnie będzie

realizowany indywidualny program usprawniający zaburzone u ucznia funkcje. Indywidualne programy zajęć rewalidacyjnych będą prowadzone w oparciu o szereg metod, które dotychczas nie były wykorzystywane w pracy z dzieckiem z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym (są to metody opracowane dla potrzeb uczniów z trudnościami w uczeniu się, dysleksją, z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim)– na potrzeby uczniów zostaną dostosowane szczegółowe treści do ich potrzeb i indywidualnych możliwości. Dodatkowo część zajęć będzie prowadzona w oparciu o edukacyjne programy komputerowe, których do tej pory nie wykorzystywano w pracy z dzieckiem z upośledzeniem w stopniu umiarkowanym.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie odpowiedniej bazy dydaktycznej niezbędnej do realizacji programu – m.in. sali do zajęć rewalidacji indywidualnej wyposażonej w aparaturę EEGBiofeedback, zestaw komputerowy z odpowiednim oprogramowaniem oraz pomoce wykorzystywane w pracy nad podnoszeniem poziomu rozwoju umiejętności szkolnych (tablice poglądowe, zestawy ćwiczeń, edukacyjne programy komputerowe)
2. Organizacja zajęć pozalekcyjnych koniecznych do realizacji innowacji
3. Dążenie do prawidłowego rozwoju psychofizycznego, społecznego i emocjonalnego dziecka
4. Tworzenie właściwego klimatu i atmosfery dla działań zmierzających do realizacji programu

Cele

Cele główne:

1. Osiągnięcie przez uczniów upośledzonych możliwie jak najwyższego poziomu rozwoju, poprzez wdrożenie innowacyjnego programu nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
2. Pobudzenie aktywności dzieci upośledzonych umysłowo, oraz ich możliwości poznawczych poprzez wspomaganie rozwoju przy pomocy nowoczesnych metod diagnozy i terapii
3. Stymulowanie pełnego rozwoju poznawczego, emocjonalnego i społecznego uczniów objętych terapią

Cele szczegółowe:

1. Redukcja napięcia i koordynacja półkul mózgowych (w ramach EEGBiofeedback) co pozwoli na kontrolę stresu, przyspieszenie zapamiętywania, zwiększenie koncentracji uwagi, redukcję nadpobudliwości psychoruchowej, odniesienie poziomu samooceny
2. Rozwijanie wiedzy ogólnej o sobie i najbliższym środowisku społeczno-przyrodniczym
3. Kształtowanie i doskonalenie percepcji wzrokowej
4. Kształtowanie i doskonalenie percepcji słuchowej
5. Kształtowanie i doskonalenie sprawności manualnej i grafomotorycznej
6. Kształtowanie i doskonalenie znajomości liter
7. Kształtowanie i doskonalenie umiejętności czytania i pisanie
8. Kształtowanie i doskonalenie umiejętności matematycznych
9. Kształtowanie aktywności własnej i samodzielności w procesie nauki
10. Dawanie okazji do odnoszenia i przeżywania sukcesu

Treści programu

Przedstawione treści zawarte w innowacji wynikają z przedstawionych celów szczegółowych. Treści będą dobierane dla poszczególnych uczniów indywidualnie zależnie od poziomu rozwoju ich funkcji percepcyjnych oraz poziomu opanowania podstawowych umiejętności szkolnych określonych na podstawie diagnozy pedagogicznej (Kwestionariusz oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia) i diagnozy EEGBiofeedback. Oznacza to, iż dla każdego ucznia zostaną dobrane tylko te treści (działy), które wymagają rewalidacji – na tej podstawie każdorazowo zostanie opracowany indywidualny plan pracy z uczniem dostosowany do jego możliwości i potrzeb, zawierający konkretne działy i wybraną tematykę. Natomiast obowiązkowy i wspólny dla każdego ucznia będzie dział pierwszy - redukcja napięcia i koordynacja półkul mózgowych (w ramach terapii z wykorzystaniem urządzenia EEGBiofeedback).

Lp.	Dział	Tematyka	Uwagi
1.	Redukcja napięcia i koordynacja półkul mózgowych (w ramach EEGBiofeedback) co pozwoli na kontrolę stresu, przyspieszenie zapamiętywania, zwiększenie koncentracji uwagi, redukcję nadpobudliwości psychoruchowej, odniesienie poziomu samooceny.	Trening oddziaływujący na fale mózgowie przy zastosowaniu gier komputerowych: samochód, balon, piłka, samolot, rzeka, tenis, las.	Dział obowiązkowy dla wszystkich uczestników programu
2.	Rozwijanie wiedzy ogólnej o sobie i najbliższym środowisku społeczno-przyrodniczym.	Do tego celu szczegółowego wykorzystywane zostaną treści zawarte w serii dydaktycznych programów komputerowych „Papatka z Tęczowej Polanki”.	

<p>3.</p>	<p>Kształtowanie i doskonalenie percepcji wzrokowej.</p>	<p>dobieranie par jednakowych obrazków na materiale tematycznym,</p> <p>dobieranie par jednakowych obrazków na materiale aтемatycznym,</p> <p>wyszukiwanie obrazka różniącego się od pozostałych,</p> <p>układanie obrazków w szeregu wg kolejności, w jakiej były pokazane,</p> <p>dobieranie części do całego obrazka,</p> <p>układanie obrazków z części,</p> <p>ćwiczenia typu memory,</p> <p>układanie wzorów tematycznych z figur geometrycznych,</p> <p>układanie wzorów aтемatycznych z figur geometrycznych,</p> <p>odtworzenie linii różnie ukierunkowanych,</p> <p>komputerowe gry i zabawy dydaktyczne zawierające odpowiednie ćwiczenia.</p>	
<p>4.</p>	<p>Kształtowanie i doskonalenie percepcji słuchowej.</p>	<p>ćwiczenie percepcji dźwięków niewerbalnych – głosy zwierząt,</p> <p>ćwiczenie percepcji dźwięków niewerbalnych – dźwięki instrumentów,</p> <p>ćwiczenie percepcji dźwięków niewerbalnych – dźwięki wydawane przez przedmioty,</p>	

	<p>5. Kształtowanie i doskonalenie sprawności manualnej i grafomotorycznej.</p>	<p>ćwiczenie percepcji dźwięków niewerbalnych – głosy zwierząt,</p> <p>odtworzenie rytmu i wiązanie go z układem przestrzennym,</p> <p>analiza zdań na wyrazy,</p> <p>analiza wyrazów na sylaby,</p> <p>rozpoznawanie i wyodrębnianie głosek z wyrazów,</p> <p>komputerowe gry i zabawy dydaktyczne zawierające odpowiednie ćwiczenia.</p> <p>Malowanie - wypełnianie kolorem całej powierzchni papieru,</p> <p>malowanie form kolistych,</p> <p>malowanie form falistych,</p> <p>malowanie dużych konturowych rysunków,</p> <p>usprawnianie końców palców,</p> <p>kreślenie form kolistych,</p> <p>kreślenie prostych linii łączących wyznaczone punkty,</p> <p>kolorowanie kredkami konturowych rysunków,</p> <p>kolorowanie mandali tematycznych,</p> <p>kreślenie linii w ograniczonym polu,</p> <p>kalkowanie rysunków,</p>	
--	---	--	--

6.	Kształtowanie i doskonalenie znajomości liter:	<p>rysowanie szlaczków i wzorów litero-podobnych,</p> <p>dyktanda graficzne.</p> <p>prezentacja opracowanej litery,</p> <p>dobieranie par jednakowych liter,</p> <p>kolorowanie i wyklejanie szablonów liter,</p> <p>segregowanie liter,</p> <p>wyszukiwanie liter z rozsypanki literowej,</p> <p>wyszukiwanie podanej litery w wyrazach i w tekście,</p> <p>układanie pociętych liter,</p> <p>rozpoznawanie i nazywanie liter (plastikowe, pismo wypukłe) dotykiem,</p> <p>komputerowe gry i zabawy dydaktyczne zawierające odpowiednie ćwiczenia,</p> <p>kształtowanie i doskonalenie umiejętności kreślenia liter.</p>	
7.	Kształtowanie i doskonalenie umiejętności czytania i pisania.	<p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”,</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „e”,</p>	

		<p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych z „a”, „e”,</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „o”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”, „e”, „o”,</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „i”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”, „e”, „o”, „i”.</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „u”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”, „e”, „o”, „i”, „u”,</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „y”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”, „e”, „o”, „i”, „u”, „y”,</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „ą”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze</p>	
--	--	--	--

		<p>stałą „a”, „e”, „o”, „i”, „u”, „y”, „ą”,</p> <p>czytanie i pisanie sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „ę”,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab dwuliterowych otwartych ze stałą „a”, „e”, „o”, „i”, „u”, „y”, „ą”, „ę”,</p> <p>czytanie zdań i krótkich tekstów zbudowanych z wyrazów o powyższej strukturze,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów wielosylabowych zbudowanych z sylab otwartych,</p> <p>czytanie zdań i krótkich tekstów zbudowanych z wyrazów o powyższej strukturze,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów jednosylabowych będących sylabą zamkniętą,</p> <p>czytanie zdań i krótkich tekstów zbudowanych z wyrazów o powyższej strukturze,</p> <p>czytanie i pisanie wyrazów o coraz bardziej skomplikowanej budowie strukturalnej,</p> <p>czytanie zdań i krótkich tekstów zbudowanych z wyrazów o powyższych strukturach,</p> <p>czytanie głośne i ciche zdań i tekstów ze zrozumieniem.</p>	
8.	<p>Kształtowanie i doskonalenie umiejętności matematycznych.</p>	<p>Kształtowanie i doskonalenie znajomości figur geometrycznych,</p> <p>kształtowanie i doskonalenie znajomości cyfr w zakresie pierwszej dziesiątki,</p>	

		<p>kształtowanie i doskonalenie umiejętności przeliczania elementów w zakresie pierwszej dziesiątki,</p> <p>kształtowanie znajomości i rozumienia istoty znaków arytmetycznych,</p> <p>kształtowanie umiejętności wykonywania podstawowych działań arytmetycznych w zakresie pierwszej dziesiątki w sposób dostępny na danym poziomie rozwoju operacji myślowych konkretnego ucznia,</p> <p>rozszerzanie zakresu znanych uczniowi liczb po za obręb pierwszej dziesiątki,</p> <p>kształtowanie umiejętności wykonywania podstawowych działań arytmetycznych przy zwiększającym się zakresie liczbowym w sposób dostępny na danym poziomie rozwoju operacji myślowych konkretnego ucznia,</p> <p>próby wykonywania działań arytmetycznych z przekroczeniem progu dziesiątkowego,</p> <p>próby rozwiązywania prostych zadań tekstowych,</p> <p>kształtowanie umiejętności posługiwania się zegarkiem,</p> <p>kształtowanie umiejętności posługiwania się pieniędzmi,</p> <p>kształtowanie orientacji przestrzennej,</p> <p>komputerowe gry i zabawy dydaktyczne zawierające odpowiednie ćwiczenia matematyczne.</p>	
--	--	---	--

Metody i formy pracy

Formy zajęć

- indywidualna

Metody prowadzenia zajęć

Metody charakterystyczne dla zajęć indywidualnych będą dobierane dla poszczególnych uczniów zależnie od poziomu rozwoju ich funkcji percepcyjnych oraz poziomu opanowania podstawowych umiejętności szkolnych. Nauczyciele prowadzący będą brać również pod uwagę, która metoda będzie najbardziej korzystna dla zapewnienia optymalnego rozwoju ucznia (przy występowaniu kilku metod oddziaływujących na taką samą sferę rozwojową lub umiejętność). W przypadku metody EEGBiofeedback wszyscy uczniowie objęci innowacją będą poddani jej oddziaływaniu. Należy zwrócić uwagę, że powyższe metody stosowane są w pracy z uczniami z normą intelektualną rozpoczynającymi naukę, uczniami z trudnościami w nauce, osobami dotkniętymi dysleksją, dysgrafią czy dysortografią czy w końcu z uczniami z upośledzeniem umysłowym, ale w stopniu lekkim. Planujemy zastosować elementy ww. metod w pracy terapeutycznej z uczniami z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym.

- **Metoda EEGBiofeedback** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Ćwiczenia grafomotoryczne na podstawie H. Tymichowej** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Ćwiczenia funkcji percepcyjnych i umiejętności szkolnych na podstawie T. Gąsowskiej i Z. Pietrzak-Stepkowskiej** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Wzory i obrazki – program rozwoju percepcji wzrokowej na podstawie M. Frostig i D. Horne** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Dyktando graficzne według Z. Hendzel** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Kształtowanie świadomości fonologicznej na podstawie A. Maurer** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),

- **Program stymulacji rozwoju językowego dzieci 6-letnich na podstawie G.Krasowicz-Kupis** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Ćwiczenia w poznawaniu liter i cyfr poprzez dotyk na podstawie M. Dembińska-Wola i M. Chrzanowska-Boruszewskiej** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Metoda Dobrego Startu na podstawie M. Bogdanowicz** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym)
- **Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu na podstawie Z. Saduś** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Modele ćwiczeń na podstawie B. Zakrzewskiej** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Nauka i kształcenie techniki czytania i pisania metodą sylabową na podstawie M. Bostek** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Ćwiczenia ułatwiające naukę czytania i pisania na podstawie J. Mickiewicz** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych na podstawie E. Kujawa i M. Kurzyna** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Będę mówić, czytać, i pisać poprawnie. Materiały obrazkowo-literowe dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym na podstawie B. Sawicka i D. Warczak-Wyczyńska** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Terapia pedagogiczna dzieci z trudnościami w pisaniu głosek miękkich na podstawie E. Kujawa (metoda niepublikowana)** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Ćwiczenia utrwalające pisownię wyrazów z u-ó na podstawie K. Duszyńskiej-Łysak** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Ćwiczenia utrwalające pisownię wyrazów z rz-ż na podstawie K. Duszyńskiej-Łysak** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Wiem, co czytam. Ćwiczenia w czytaniu ze zrozumieniem na podstawie W. Went** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),
- **Dziecięca matematyka na podstawie E. Gruszczyk-Kolczyńska i E. Zielińska** (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),

– Matematyka raz jeszcze. Ćwiczenia do zajęć wyrównawczych na podstawie J. Brzózka, A. Jasiocha i W. Went (dostosowana do potrzeb i możliwości uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym),

Przykładowe środki i pomoce dydaktyczne

- zestawy rysunków do ćwiczeń w kalkowaniu wg H. Tymichowej,
- komplet pomocy i nagrań do pracy Metoda Dobrego Startu,
- różnego rodzaju rozsypanki obrazkowe,
- wzory i obrazki do rozwoju percepcji wzrokowej wg M. Frostig, D.Horne,
- dyktanda graficzne wg Z. Hendzel,
- mandale wg A. Małasiewicz,
- zestawy obrazków do wyodrębniania głosek w nagłosie, wygłosie i śródgłosie,
- obrazki i rozsypanki do ćwiczenia świadomości fonologicznej wg A. Maurer,
- zestaw pomocy do ćwiczeń rozwijających percepcję wzrokową wg B. Zakrzewskiej,
- różnego rodzaju rozsypanki literowe i sylabowe,
- zestawy perforowanych liter i cyfr do ich poznawania dotykiem wg M. Dembińska-Wola i M. Chrzanowska-Boruszewska,
- pomoce do ćwiczeń w czytaniu i pisaniu wg Z. Saduś,
- pomoce do ćwiczeń w czytaniu i pisaniu wg J. Mickiewicz,
- pomoce do ćwiczeń w czytaniu i pisaniu wg M. Bostek,
- pomoce do ćwiczeń w czytaniu i pisaniu wg M. Bostek, H. Łukawska,
- pomoce do ćwiczeń w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych wg E. Kujawa, M. Kurzyna,
- różnego rodzaju edukacyjne gry planszowe i puzzle,
- różnego typu liczmany,
- zabawki do wykorzystania w pracy terapeutycznej np. telefon, kasa sklepowa itp.,
- dydaktyczne programy komputerowe:
  - seria „Papatka z Tęczowej Polanki” licząca około 30 programów (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
  - „Klik uczy czytać” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
  - „Klik uczy liczyć w zielonej szkole” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
  - „Królik Bystrzak dla przedszkolaka” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),

- „Królik Bystrzak dla zerówkowicza” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Królik Bystrzak dla pierwszoklasisty” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Królik Bystrzak dla drugoklasisty” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Dyslektyk 2” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Magiczne puzzle” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Między nami literkami” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Sam czytam – język polski dla dzieci” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Sam piszę – język polski dla dzieci” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),
- „Matematyczne przygody” (elementy programu dobrane do potrzeb i możliwości uczniów),

Ilość godzin przeznaczonych dla ucznia w trakcie realizacji programu

Zajęcia w ramach programu będą prowadzone w ilości 1 godziny zegarowej do czterech razy w miesiącu. Będą to zajęcia indywidualne, szczegółowy program dla każdego ucznia wraz z blokami i szczegółową tematyką wynikającą z treści programu zostanie ułożony po przeprowadzonej diagnozie lekarskiej, EEGBiofeedback, oraz pedagogicznej, dostosowany do potrzeb i możliwości konkretnego ucznia (wzór indywidualnego programu w załączniku).

Lp.	Semestr I 2010/2011	Semestr II 2010/2011	Semestr I 2011/2012	Semestr II 2011/2012	Razem godzin:
1	11	11	10	10	42
<i>Razem godzin (x8 uczniów realizujących program):</i>					
2	88	88	80	80	336

Sposób ewaluacji

Pojęcie badań ewaluacyjnych pojawiło się w Polsce wraz z wieloma przeobrażeniami społecznymi na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Pojawienie się badań ewaluacyjnych związane było z potrzebą zmiany strategii zarządzania w takich dziedzinach jak edukacja, ochrona zdrowia, ochrona środowiska, polityka społeczna, szeroko rozumiana sfera usług, szkoleń czy programów restrukturalizacji zatrudnienia. W tym celu starano się wykorzystać bogate doświadczenia światowe, a także pewne doświadczenia polskie, choć osadzone w innych warunkach. Zainteresowanie ewaluacją wynikało także z wymogów stawianych przez międzynarodowe programy pomocy merytorycznej, organizacyjnej i finansowej, które czyniły ewaluację jednym z dobitnie podkreślanych elementów o charakterze systemowym.

Ewaluacja - stanowiąc fragment uznanego procesu oceniania skuteczności i efektywności programu oraz innych jego rezultatów - to zbieranie, analiza i interpretacja informacji na temat różnych aspektów tego programu.

Ewaluacja podsumowująca (konkluzywna) koncentruje się na analizie rezultatów lub skutków programu poprzez wykrycie wszystkich znajdujących się w polu analizy konsekwencji o planowanym i nieplanowanym charakterze. Wnioski z tych analiz w postaci konkluzji uzupełnione są często rekomendacjami dotyczącymi przyszłych programów lub decyzji.

Natomiast celem **ewaluacji wyjaśniającej** jest przybliżenie doświadczeń uczestników ewaluowanego programu. Ma to pozwolić na opisanie, zrozumienie i wyjaśnienie dynamiki jego działania, wpływu, jaki ma na postrzeganie wprowadzanych innowacji oraz ról uczestników programu, ocenę zalet i wad programu z punktu widzenia potrzeb i systemu wartości jego uczestników. Zatem celem tak rozumianej ewaluacji jest usprawnienie lub lepsze zrozumienie ewaluowanych programów.

Sposoby ewaluacji:

1. Diagnoza EEGBiofeedback poprzedzona weryfikacją medyczną w celu doboru określenia funkcjonowania neurologicznego ucznia (specyficzna dla metody)
2. Kwestionariusz oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia oraz Indywidualne plany pracy z uczniem (na podstawie w/w diagnoz)
3. Wywiad z nauczycielem

Kwestionariusz oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia jest nierozzerwalnie związany z treściami programu, a także jest punktem wyjścia do napisania indywidualnego planu pracy z uczniem.

Dzięki diagnozie EEGBiofeedback, wypełnionym kwestionariuszom oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia, indywidualnym planom pracy z uczniem oraz wywiadom z nauczycielami zostanie zbadany przyrost sprawności intelektualnej i społecznej uczniów, przyrost rozwoju psychoruchowego, sprawności manualnej, koncentracja uwagi, a także zostanie zbadany poziom poczucia własnej wartości uczestników programu. Zbadany zostanie również poziom kompetencji społecznych uczniów oraz zebrane zostaną opinie nauczycieli dotyczące korzyści płynących z wdrożenia programu.

Kwestionariusz oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia

Imię nazwisko ucznia - .....

Rok szkolny - .....

Klasa - .....

Rok terapii - .....

Data urodzenia ucznia – .....

Upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym

Nauczyciel prowadzący terapię – .....

Charakterystyka ucznia

(na podstawie kwestionariusza J. Tomczak, R. Ziętara)

1. Usposobienie*:

pogodny(a) ....., smutny(a), ..., zdenerwowany(a) .....,

śmiały(a) ....., nieśmiały(a) .....,

zdyscyplinowany(a) ....., niezdyscyplinowany(a) .....,

nadpobudliwy(a) psychoruchowo ....., zahamowany(a) psychoruchowo .....,

inne .....

2. Koncentracja uwagi*:

prawidłowa .....,

krótkotrwała .....,

brak .....

3. Uczuciowość*:

- prawidłowa .....,
- infantylna .....,
- labilność uczuć .....,
- apatia .....,
- wybuchy gniewu .....,
- płaczliwość .....,
- reakcje nieadekwatne do sytuacji ..... .

4. Współpraca w grupie*:

- współpracuje chętnie ....., niechętnie .....,
- dostosowuje się do zasad pracy zespołowej .....,
- wymaga indywidualnych zajęć .....,
- ma trudności w nawiązywaniu kontaktów z otoczeniem .....,
- łatwo nawiązuje kontakty z otoczeniem .....,
- przestrzega normy społeczne: zawsze ....., zazwyczaj ....., czasami .....,
- rzadko ....., wcale ..... .

5. Wykonywanie zadań*:

- chętnie ....., niechętnie .....,
- wymaga zachęty .....,
- doprowadza pracę do końca ....., nie doprowadza pracy do końca .....,
- dokładny(a) ....., niedokładny(a) .....,
- zaradny(a) ....., niezaradny(a) .....,
- samodzielny(a) ....., niesamodzielny(a) .....,
- aktywny(a) ....., bierny ..... .

* (należy zaznaczyć znakiem + jeśli dana cecha występuje)

Wiedza ogólna o sobie i najbliższym otoczeniu społeczno-przyrodniczym

Uczeń zna (wie, potrafi)*:

swoje imię ....., nazwisko .....,

ile ma lat .....,

gdzie mieszka .....,

do której klasy chodzi .....,

gdzie chodzi do szkoły .....,

imię matki ....., imię ojca .....,

czym się zajmuje matka ....., czym się zajmuje ojciec .....,

czy ma rodzeństwo lub nie .....,

imiona rodzeństwa .....,

wymienić imiona (nazwiska) koleżanek, kolegów z klasy** .....,

wymienić imiona (nazwiska) nauczycieli** ..... .

Uczeń zna (wie, potrafi)*:

nazwy dni tygodnia .....,

wymienia je kolejno .....,

nazwy miesięcy .....,

wymienia je kolejno .....,

nazwy pór roku .....,

wymienia je kolejno .....,

charakteryzuje pory roku** .....,

określa aktualny dzień ....., miesiąc ....., rok ..... .

* (należy zaznaczyć znakiem + jeśli dana cecha występuje)

** (należy podać ilość)

Rozwój funkcji percepcyjno-motorycznych oraz podstawowych umiejętności szkolnych

(rozwój funkcji percepcyjno-motoryczny na podstawie diagnozy J. Hanisz, E. Grzegorzewska, S. Łukasik i H. Petkowicz)

Poziom rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych oraz podstawowych umiejętności szkolnych	Zastosowane metody badawcze
<p>Sprawność manualna*</p> <p>Napięcie mięśniowe: słabe ....., normalne ....., silne .....</p> <p>Tempo pracy: wolne ....., przeciętne ....., szybki .....</p> <p>Precyzja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prawidłowa ..... - linie przerywane, złożone z kilku odcinków ..... - niejednakowa grubość linii ..... - linie faliste, drżące ..... - kąty przekształcone w łuki ..... - wychodzenie po za kontury rysunku ..... <p>Koordinacja wzrokowo-ruchowa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prawidłowa ..... - nie zachowana równoległość linii ..... - brak styczności ..... - zachodzenie na siebie elementów ..... <p>Uwagi: .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Obserwacja kolorowania, malowania, pisania itp.</p> <p>Analiza wytworów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prace plastyczne; - wzory literopodobne; - litery i cyfry; - wyrazy, zdania i teksty pisane przez ucznia; - wzory figur geometrycznych (H. Spionek); - próba tempa pisania wyrazu „domek” (E. Grzegorzewska).

Percepcja wzrokowa*

Spostrzegawczość wzrokowa:

- prawidłowa .....
- nieprawidłowy kształt .....
- dodawanie lub opuszczanie elementów .....
- niewłaściwe wielkości, nieprawidłowe proporcje .....

Orientacja przestrzenna:

- prawidłowa .....
- odwracanie całego wzoru .....
- odwracanie elementów we wzorze .....
- podnoszenie, opuszczanie, przestawianie w prawo, w lewo .....

Analiza i synteza wzrokowa:

- wyodrębnianie części z całości .....
- składanie całości z części .....

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Percepcja słuchowa*

Analiza słuchowa:

- wyodrębnianie samogłosek na początku wyrazu .....
- wyodrębnianie spółgłosek na końcu wyrazu .....
- wyodrębnianie spółgłosek na początku wyrazu .....
- wyodrębnianie samogłosek na końcu wyrazu .....
- analiza głoskowa wyrazu .....

Synteza słuchowa:

- wzory figur geometrycznych (H. Spionek);
- układanie obrazków z części;
- pisanie liter;
- pisanie cyfr i znaków matematycznych.

- badanie analizy i syntezy słuchowej wyrazów (wg I. Styczek).

- tworzenie wyrazów z sylab .....

- tworzenie wyrazów z głosek .....

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Umiejętność czytania i pisania oraz umiejętności matematyczne

Znajomość liter

Znajomość tylko niektórych liter (wymienić)

a) małe .....

b) wielkie .....

Nieznajomość tylko niektórych liter (wymienić)

a) małe .....

b) wielkie .....

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Technika czytania*

- głosowanie bez syntezy (uczeń nie czyta) .....

- czytanie metodą głoskową trzy- czteroliterowych wyrazów.....;

- czytanie metodą głoskową wyrazów o różnym stopniu trudności z poprawną syntezą .....

- wzory liter wielkich

i małych pisanych

i drukowanych.

- zestawy wyrazów

i tekstów do badania

umiejętności
czytania.

- czytanie metodą mieszaną głoskowo-sylabową .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab otwartych .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów wielosylabowych zbudowanych z sylab otwartych .....
- czytanie wyrazów jednosylabowych będących sylabą zamkniętą .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów dwusylabowych o strukturze sylab otwartych
  - sylaba zamknięta .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów dwusylabowych o strukturze sylab zamknięta
  - sylaba otwartych .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów dwusylabowych zbudowanych z sylab zamkniętych .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów wielosylabowych zbudowanych z różnej liczby sylab otwartych i zamkniętych .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów jednosylabowych ze zbiegiem spółgłoskowym .....
- czytanie metodą sylabową wyrazów o bardziej skomplikowanej budowie struktur-
ralnej .....
- czytanie metodą mieszaną sylabowo-całościową .....
- czytanie metodą całościową .....

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Tempo czytania

- liczba przeczytanych wyrazów na minutę (wpisz) ..... w tym błędnie (wpisz) .....
- liczba przeczytanych wyrazów w tekście w ciągu minuty ..... w tym błędnie.....

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Charakterystyka błędów*

- mylenie liter o podobnym kształcie: a-ą-o-e-ę-c-ć ....., m-n-ń-r ....., sz-cz-rz....., dz-dź-ch ....., i-l ....., h-k ....., l-t-ł....., D-P-B....., T-F.....;
- mylenie liter o podobnym kształcie, a różniących się położeniem w stosunku do osi poziomej i pionowej (rotacja): n-u ....., m-w....., p-g-d-b .....
- trudności w odczytywaniu dwuznaków.....;
- trudności w syntetyzowaniu we właściwym porządku czytanych sylab .....
- przestawianie liter i sylab w wyrazach .....
- opuszczanie liter, sylab, wyrazów lub całych linijek tekstu.....;
- powtarzanie odczytanych liter, sylab, wyrazów lub całych linijek tekstu .....
- wstawianie samogłoski między dwie litery oznaczające spółgłoski .....
- odczytywanie od tyłu wyrazów jednosylabowych będących sylabą zamkniętą .....
- zamiana końcówek .....
- urywanie wyrazów .....
- gubienie miejsca czytania .....
- domyślanie się wyrazów z treści tekst .....

Uwagi: .....

- zestawy wyrazów i tekstów do badania umiejętności czytania,
- test J. Konopnickiego.

- zestawy wyrazów i tekstów do badania umiejętności czytania.

.....
.....
.....

Rozumienie przeczytanych treści*

- brak rozumienia .....
- poziom bardzo niski .....,
- poziom niski .....,
- poziom przeciętny .....,
- poziom wysoki .....,
- poziom bardzo wysoki ..... .

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Umiejętność przepisywania*

- nie potrafi przepisywać .....,
- przepisuje pierwszą strategią przepisywania .....,
- przepisuje drugą strategią przepisywania ..... .

Umiejętność pisania ze słuchu*

- nie potrafi pisać ze słuchu .....
- próby wykonywania zadania w sposób niekomunikatywny (pojedyncze litery, bezsensowne zbitki literowe będące śladem nie zapamiętanych wyrazów bądź

- zestawy wyrazów i tekstów do badania umiejętności czytania, -test M. Grzywcz-Kaczyńskiej.

-sprawdziany umiejętności przepisywania i pisania ze słuchu.

-sprawdziany umiejętno- ści przepisywania i pi- sania ze słuchu.

tych, których uczeń(-nica) nie potrafi zapisać) .....

Charakter błędów w pisaniu*

- mylenie liter o podobnym kształcie: a-ą-o-e-ę-c-ć ....., m-n-ń-r ....., sz-cz-rz ....., dz-dź-ch ....., i-l ....., h-k ....., l-t-ł ....., D-P-B ....., T-F .....
- mylenie liter o podobnym kształcie, a różniących się położeniem w stosunku do osi poziomej i pionowej (rotacja): n-u ....., m-w ....., p-g-d-b .....
- mylenie liter, których głoski stanowią odpowiedniki dziwiękowe:
  - opozycja dźwięczna – bezdźwięczna: b-p ....., d-t ....., k-g ....., w-f ....., z-s ....., ź-ś ....., ż-sz ....., dz-c ....., dź-cz ....., dź-ć .....
  - opozycja miejsce artykulacji: s-sz-ś ....., z-ż(rz)-ź ....., c-cz-ć ....., dz-dź-dż .....
  - opozycja stopnia zbliżenia narządów mowy: s-c....., sz-cz ....., ś-ć ....., ż-dz ....., ż(rz)-dż(drz) ....., t-c ....., ź-dź .....
  - opozycja ustna – nosowa: o-ą ....., e-ę ....., b-m ....., d-n .....
- przestawianie liter, sylab, wyrazów (inwersja) .....
- opuszczanie liter, sylab, wyrazów (elizja) .....
- dodawanie liter, sylab, wyrazów .....
- powtarzanie tych samych liter, sylab, wyrazów (persewercje) .....
- tworzenie nowych wyrazów ze skrzyżowania fragmentów dwóch innych (kontaminacje) .....
- zamiana wyrazów na bliskoznaczne .....
- zamiana wyrazów na inne nie mające powiązania z pisanim tekstem .....
- zamiana kolejności wyrazów .....
- łączenie w jedną całość przyimków z rzeczownikami (asocjacje) .....
- pomijanie znaków diakrytycznych .....
- pomijanie znaków interpunkcyjnych .....

-sprawdziany umiejętności przepisywania i pisanie ze słuchu.

- mylenie i-j .....
- nieprawidłowa realizacja zmiękczeń: ś-si ....., ć-ci ....., ź-zi ....., ń-ni .....,
dź-dzi .....
- pomijanie ł w zakończeniu czasowników 3 osoby, liczby pojedynczej, czasu
przeszłego, rodzaju męskiego .....
- mylenie samogłosek nosowych ą i ę, z zespołem dźwiękowym on, om, en,
em .....
- błędny w łącznej i rozdzielnej pisowni wyrazów .....
- kłopoty z pisownią wielkich liter .....
- rozpoczynanie zdania z małej litery i brak kropki na jego końcu .....

Ocena częstotliwości występowania błędów*

- błędy nieliczne .....,
- błędy dość liczne .....,
- bardzo nieliczne występowanie błędów .....

Uwagi: .....

.....

.....

.....

Tempo pisania*

- bardzo wolne .....,
- wolne .....,
- przeciętne .....,
- szybkie .....

- sprawdziany umiejętności
przepisywania i pi-
sania ze słuchu.

- próba tempa pisania
wyrazu „domek”
(E. Grzegorzewska).

Obraz graficzny pisma*

- bez zastrzeżeń .....,
- brak dokładności w odtwarzaniu kształtu liter .....,
- brak spójności elementów liter .....,
- brak proporcji w budowie liter .....,
- wadliwy sposób łączenia liter .....,
- brak połączeń między literami .....,
- niewłaściwe proporcje liter .....,
- pismo rozwlekłe .....,
- pismo zagęszczone .....,
- różny kierunek nachylenia liter i wyrazów .....,
- litery drżące lub kanciaste .....,
- brak trzymania pisma w liniaturze .....,
- nieodpowiedni wybór linijek przy pisaniu .....,
- pismo lustrzane .....,
- skreślenia liter .....,
- poprawianie liter .....

Czynniki wpływające na technikę pisania

- Typ lateralizacji .....
- Siła nacisku ręki na narzędzie piszące .....
- Sposób trzymania narzędzia piszącego .....
- .....
- Synkinezje występujące podczas pisania .....
- .....
- Inne .....
- .....
- .....

-sprawdziany umiejętno-
ści przepisywania i pi-
sania ze słuchu.

-sprawdziany umiejętno-
ści przepisywania i pi-
sania ze słuchu.

Umiejętności matematyczne

- znajomość figur geometrycznych*: koło ....., trójkąt ....., kwadrat ....., prostokąt .....
- znajomości cyfr w zakresie pierwszej dziesiątki: rozpoznaje cyfry w zakresie (wpisz) ....., przelicza elementy w zakresie (wpisz) .....
- znajomości i rozumienia istoty znaków arytmetycznych: rozpoznaje (wpisz jakie) ....., rozumie (wpisz jakie) .....
- umiejętności wykonywania podstawowych działań arytmetycznych w zakresie pierwszej dziesiątki*: nie potrafi wykonywać ....., liczy z zastosowaniem liczmanów ....., liczy z zastosowaniem kalkulatora ....., liczy pamięciowo .....
- znajomość liczb w zakresie po za pierwszą dziesiątką (określ zakres) .....
- wykonywania podstawowych działań arytmetycznych w liczbowym po za pierwszą dziesiątką: wykonuje ....., nie wykonuje .....
- wykonywanie działań arytmetycznych z przekroczeniem progu dziesiątkowego: wykonuje ....., nie wykonuje .....
- porównywanie liczb: nie dokonuje porównywania liczb ....., dokonuje porównywania liczb ....., stosuje znaki $<$, $>$, $=$ .....
- rozwiązywanie prostych zadań tekstowych: wykonuje ....., nie wykonuje .....
- posługiwanie się zegarkiem: nie posługuje się ....., odczytuje pełne godziny ....., odczytuje pełne godziny i ich połówki ....., pełne posługiwanie się zegarkiem ....
- posługiwania się pieniędzmi: zna nominały monet i banknotów ....., odlicza określoną sumę pieniędzy ....., nie potrafi posługiwać się pieniędzmi .....

* (należy zaznaczyć znakiem + jeśli występuje)

-sprawdziany umiejętności matematycznych.

(wzór)

Indywidualny plan pracy z uczniem z wykorzystaniem metody EEGBiofeedback

Imię nazwisko ucznia -

Rok szkolny -

Data urodzenia ucznia –

Upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym

Nauczyciel prowadzący terapię – .....

Lp.	Rodzaj zaburzonych funkcji (blok)	Plan terapii (szczegółowa tematyka)	EEGBiofeedback (rodzaj ćwiczeń)	Stosowane metody terapeutyczne	Liczba godzin	Uwagi o przebiegu terapii

Karta wdrożenia innowacji

Tytuł innowacji

Innowacyjny program wspomagania rozwoju dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym z wykorzystaniem metody EEGBiofeedback

Informacje o placówce

Nazwa:

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Bystrzycy (Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Szkoła Przysposabiająca do Pracy)

Adres:

Bystrzyca 92, 20-258 Lublin 62

Tel./fax:

081 7510790

e-mail:

sosw-bystrzyca@tlen.pl

Imię i nazwisko dyrektora:

mgr Jerzy Banaszek

Informacje dotyczące autorów innowacji

Imię i nazwisko	Kwalifikacje zawodowe	Zajmowane stanowisko w szkole
<p>Michał Koziej</p>	<p>Studia: 5 letnie magisterskie kierunek tyfloodigofrenopedagogika</p> <p>Studia podyplomowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dwusemestralne kwalifikacyjne studia Informatyka w edukacji - Trzysemestralne kwalifikacyjne studia Matematyka w edukacji - Dwusemestralne studia Zarządzanie Oświatą <p>Kursy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Metody aktywizujące w edukacji <p>Kursy komputerowe (zarządzanie pracownią i serwerem)</p>	<p>Wicedyrektor Nauczyciel matematyki, rewalidacja indywidualna</p>
<p>Longin Siczek</p>	<p>Studia: 5 letnie magisterskie kierunek pedagogika specjalna w zakresie rewalidacji upośledzonych umysłowo,</p> <p>Studia podyplomowe: Kwalifikacyjne trzysemestralne studia podyplomowe w zakresie diagnozy i terapii dysleksji rozwojowej, Kwalifikacyjne trzysemestralne studia podyplomowe w zakresie wiedzy o społeczeństwie.</p> <p>Kursy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Terapii pedagogicznej, Formy i metody pracy z uczniem mającym trudności w czytaniu i pisaniu o charakterze dysortograficznym Postępowanie z dzieckiem ryzyka dysleksji w klasach 0-III Dysleksja u młodzieży – zasady postępowania w szkole i w domu Terapia pedagogiczna dzieci z trudnościami w pisaniu głosek miękkich Terapia widzenia Kinezylogia edukacyjna Paula Dennisona – I-II stopień Ocena diagnostyczna rysunku dziecka Konstruowanie programu nauczania 	<p>Nauczyciel – rewalidacja indywidualna, gimnastyka korekcyjna</p>

Informacje dotyczące opracowania innowacyjnego

Rodzaj innowacji

Programowa – innowacja polega na realizacji zajęć rewalidacji indywidualnej wspomaganą metodą EEGBiofeedback

Metodyczna – rozszerzenie metod pracy z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych o terapię metodą EEGBiofeedback

Zakres innowacji

Innowacją zostaną objęci uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym ze Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Bystrzycy (Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Szkoła Przysposabiająca do Pracy) zakwalifikowani do zajęć rewalidacji indywidualnej bez przeciwwskazań medycznych do prowadzenia terapii EEGBiofeedback w wymiarze 1 godziny zegarowej tygodniowo. Zajęcia te są skierowane do uczniów którym z różnych przyczyn ogólne specjalne oddziaływania pedagogiczne obejmujące nauczanie i wychowanie nie wystarczą. Wymagają oni specjalnego oddziaływania na najbardziej utrudniające rozwój, najniżej rozwinięte i zaburzone funkcje. Opisywana innowacja pedagogiczna wychodzi poza ramy obowiązującego programu nauczania, wprowadzając nowe metody oddziaływań niedostępne dotychczas dla uczniów stanowiących grupę docelową. Napisanie niniejszego programu zostało poprzedzone analizą potrzeb edukacyjnych dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym oraz diagnozą przeprowadzoną wśród uczniów. Dodatkowo zebrano informacje od rodziców i nauczycieli w celu ustalenia stanu faktycznego potrzeb wychowanków i oczekiwań wobec programu. SOSW w Bystrzycy zapewni odpowiednie warunki kadrowe i organizacyjne niezbędne do realizacji planowanych działań innowacyjnych.

Czas trwania innowacji – wrzesień 2010 r. – marzec 2012 r.

Przewidywane efekty

Po realizacji zadań wynikających z programu uczeń powinien:

- wykazywać zwiększenie koncentracji uwagi
- umieć kontrolować stres
- wykazywać przyspieszone zapamiętywanie i zwiększoną koncentrację uwagi
- wykazywać lepszą percepcję wzrokową i słuchową
- wykazywać zwiększony poziom wiedzy ogólnej o sobie i najbliższym środowisku społeczno-przyrodniczym
- wykazywać się znajomością liter
- wykazywać się zwiększonym poziomem umiejętności czytania i pisania
- wykazywać się zwiększonym poziomem sprawności manualnej i grafomotorycznej
- wykazywać wyższy poziom umiejętności matematycznych
- wykazywać się samodzielnością w procesie nauki
- przejawiać aktywność własną w procesie nauki

Sposoby ewaluacji

W trakcie wdrażania programu przewiduje się dwukrotne badanie postępów w osiągnięciu rezultatów u każdego ucznia korzystającego ze wsparcia (na początku i na końcu trwania programu). Źródłem informacji na temat programu innowacyjnego będą opinie uczniów, rodziców i nauczycieli, a także dokumentacja przebiegu zajęć. W trakcie ewaluacji zostaną wykorzystane następujące narzędzia:

1. Diagnoza EEGBiofeedback poprzedzona weryfikacją medyczną w celu doboru określenia funkcjonowania neurologicznego ucznia (specyficzna dla metody)
2. Kwestionariusz oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia oraz Indywidualne plany pracy z uczniem (na podstawie w/w diagnoz)
3. Wywiad z nauczycielem

Dzięki diagnozie EEGBiofeedback, wypełnionym kwestionariuszom oceny poziomu rozwoju funkcji percepcyjnych i podstawowych umiejętności szkolnych ucznia, indywidualnym planom pracy z uczniem oraz wywiadam z nauczycielami zostanie zbadany przyrost sprawności intelektualnej i społecznej uczniów, przyrost rozwoju psychoruchowego, sprawności manualnej, koncentracja uwagi, a także zostanie zbadany poziom poczucia własnej wartości uczestników programu. Zbadany zostanie również poziom kompetencji społecznych uczniów oraz zebrane zostaną opinie nauczycieli dotyczące korzyści płynących z wdrożenia programu.

Finansowanie innowacji

Warunkiem realizacji programu innowacyjnego jest uczestnictwo w projekcie EFS Program Operacyjny Kapitał Ludzki „Innowacyjne metody nauczania dzieci z upośledzeniem umysłowym w powiecie lubelskim” realizowanego w ramach priorytetu III (wysoka jakość systemu oświaty), działania 3.3. (poprawa jakości kształcenia), poddziałania 3.3.4. (modernizacja treści i metod kształcenia – projekty konkursowe).

(1 godz. tygodniowo x 42 tygodnie x 8 osób = 336 godz.)

Bibliografia

- Korporowicz L. (red) - *Ewaluacja w edukacji*, 1997,
- Cieszyńska J. - *Nauka czytania krok po kroku*, Kraków 2001,
- Tomczak J., Ziętara R. - *Kwestionariusz diagnozy i narzędzia badawcze w terapii pedagogicznej*, Kraków, 2005,
- Bostek M. - *Nauka czytania i pisanie metodą sylabową*, Łódź 2006,
- Bostek M. - *Kształtowanie techniki czytania i pisanie metodą sylabową*, Łódź 2007,
- Bostek M. , H. Łukawska - *Doskonalenie techniki czytania i pisanie metodą sylabową*, Łódź 2007,
- Kujawa E. , Kurzyńska M. – *Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych*, Warszawa 1996,
- Matyszewicz M. – *Małymi kroczkami – zegar*, Kraków ,
- Bogdanowicz M. – *Ćwiczenia grafomotoryczne przygotowujące do nauki pisanie według Hany Tymichowej*, Gdańsk 1997,
- Bogdanowicz M. – *Ćwiczenia w rysowaniu. Zeszyt ćwiczeń*, Gdańsk 1992,
- Bogdanowicz M. , Barańska M., Jakacka E. – *Od piosenki do literki czyli Metoda Dobrego Startu dla uczniów klas 0 i I i uczniów mających trudności w nauce czytania i pisanie*, Gdańsk 1998,
- Czajkowska J., Herda K. – *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole*, Warszawa 1989,
- Mikrut A., Wyczesany J. – *Elementy metodyki nauczania początkowego dzieci upośledzonych umysłowo*, Kraków 2001,
- Dembińska-Wola M. , Chrzanowska-Boruszewska M. – *Popatrz, dotknij, powiedz. Uczymy się czytać i mówić przez dotyk*, Warszawa 1999,
- Frostig M., Horne D. – *Wzory i obrazki – program rozwoju percepcji wzrokowej*, Warszawa 1989,
- Grabowska T., Jarzab J., Mickiewicz J., Wojak M. – *Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu*, Toruń 1996,
- Gąsowska T., Pietrzak-Stępkowska Z. – *Praca wyrównawcza z dziećmi mającymi trudności w czytaniu i pisaniu*, Warszawa 1994,

- Kępa Z. – *Rewalidacja indywidualna, (w:) Nauczanie w klasach 1-3 szkoły specjalnej*, red. Stawowy-Wojnarowska, Warszawa 1981,
- Kirejczyk K. – *Upośledzenie umysłowe – pedagogika*, Warszawa 1981,
- Lovaas I. – *Nauczanie dzieci niepełnosprawnych umysłowo*, Warszawa 1993,
- Maurer A. (red) – *Program kształtowania świadomości fonologicznej dla dzieci przedszkolnych i szkolnych*, Kraków 1997,
- Went W. – *Wiem, co czytam. Ćwiczenia w czytaniu ze zrozumieniem*, Warszawa 2004,
- Sawicka B., Warczak-Wyczyńska D. – *Będę mówić, czytać, i pisać poprawnie. Materiały obrazkowo-literowe dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, Gdańsk 2007,
- Bogdanowicz M. – *Trudne litery – zeszyt ćwiczeń dla klas 0-III*, Gdańsk 1999,
- Hendzel Z. – *Dyktando graficzne*, Gdańsk 2003,
- Małasiewicz A. – *Mandale wiosna, lato, jesień, zima. Książeczka do kolorowania dla dzieci klas 0-III*, Gdańsk 2007,
- Szczepańska A. – *Zwierzaki – figuraki. Zadania graficzne*, Gdańsk 2006,
- Brzózka J., Jasiocha A., Went W. – *Matematyka raz jeszcze. Ćwiczenia do zajęć wyrównawczych*, Warszawa 1999,
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E. - *Dziecięca matematyk*, Warszawa 1997,
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E. - *Dziecięca matematyka. Metodyka i scenariusze zajęć z sześciolatkami w przedszkolu, w szkole i placówkach integracyjnych*, Warszawa 2000,